

ULUSLARARASI
BEDİÜZZAMAN SEMPOZYUMU

— V —

**Rîsale-i Nur'a Göre
Kur'ân'ın İnsana Bakışı**

24-26 Eylül 2000 - İstanbul - TÜRKİYE

ISBN: 975-8719-04-1

*"Ben" (self) - "Öteki" (other) İlişkisinden "Biz"e Geçişte Meleklerle İman

Dr. Mustafa Ulusoy*

Bir terapist, ofisinde sıkça boşluk, anlamsızlık, yalnızlıktan yakıman insanlarla çalışır¹. İnsanlar boşluk duygusunu oldukça acı veren, rahatsızlık uyandıran bir öznel yaşantı olarak tanımlarlar. Yalnızlık çektiğini söyleyen insanlar sıkça boşluk duygusundan söz ederler. Amerikalıların dörtte biri kendini "kronik yalnız" olarak tanımlamaktadır. Fransa'da ise, aynı oranda insan sık sık yalnızlık hissettiğini söylerken, yüzde 54' ü hayatlarında yalnızlık çektikleri bir dönem olduğunu belir-

* Dr. Mustafa Ulusoy, 1965 yılında Sungurlu'da doğdu. İlk ve ortaokul eğitimini burada aldı. 1982'de Ankara Deneme Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Tıp Fakültesi'nde tıp eğitimine başladı. Bu eğitimini 1988'de tamamladı ve Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimine girdi. Dört yıllık uzmanlık eğitiminden sonra psikiyatrist oldu ve bir süre bu hastanede, üç yıl da özel bir hastanede çalıştı. İki yıldır kendi özel ofisinde psikiyatrist ve psikoterapist olarak çalışmaktadır.

Dr. Mustafa Ulusoy yurt dışı ve yurt içi dergilerde mesteki çalışmalar yayınladı ve bir çok psikiyatri kongresinde bildirimler sundu. 1996 yılında İspanya'da yapılan Dünya Psikiyatri Kongresi Ödülü'nü kazandı. Çalışma alanı kognitif psikoterapi olup özellikle kişilik bozuklukları, endişe ve depresyon konusunda çalışmaktadır. Çeşitli dergilere yazılar yazmaktadır. "Nietzsche ve Babaannem" isimli bir kitabı bulunan yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

¹ *Psikiyatrist ve Psikoterapist

Teşekkür: Makaleyi taslak halinde iken okuyarak düşüncelerini ileten **Ali Mermer, Ayşe Ulusoy, Mehmet Ali Özkan, Murat Çiftkaya, Mücahid Bilici ve Mücahid Çeleğen**'e katkılarından dolayı teşekkür ederim (İsimler alfabetik olarak sıralanmıştır)

**parantez içi bana ait.

tiyor.² Zeldin bu duygunun modern bir hastalık olmadığını, yalnızlığın tarihinin milattan öncelere dayandığını belirtmektedir.³

Özel boşluk yaşantısında, kişinin hem içinde oluşan kendilik temsili, hem de nesnelerin kişinin içinde oluşmuş olan temsilleri sanki tümüyle yitirilmiştir.⁴ Varoluşsal psikoterapistler, boşluk duygusunu, varoluşsal yalıtım olarak adlandırlırlar.⁵ Varoluşsal yalıtım, insanın kendisi ile başka biri (öteki)** arasındaki kapatılamayan bir uçuruma gönderme yapmaktadır. Kişinin kendisi ile dünya arasındaki kesin bir ayrılıktır. Yalom, bireylerle girilen en doyurucu ilişkiye, ve tam bir kendilik bilgisi ve bütünlük hissine rağmen, varoluşsal yalıtımın önüne geçilemediğini ileri sürer.

Varoluşsal yalıtımı, insanın zorunlu ve başa çıkamayacağı bir durum olarak gören varoluşçu terapistlere E. Fromm da katılır. Fromm, “*tek başınalığın ve ayrılığının, doğa ve toplumun güçleri karşısındaki çaresizliğinin farkına varmak, bütün bunlar bağımsız varoluşu dayanılmaz bir hapishane yapar*” der.⁶ İnsanın kendinden ve dünyadan bu ayrılığı anksiyete uyandırıcı bir haldir ve bu bütün anksiyetelerin kaynağıdır. Ayrı olmak, çaresiz olmak, dünyayı-şeyleri ve insanları- etkin bir biçimde kavrayamamak anlamına gelir. İnsanın karşılık verme yeteneği olmaksızın dünyanın insanı istila etmesidir.⁷ Nesnelere anlamını yitirdiğinde, semboller parçalandığında ve insan kendini “evindeymiş gibi” hissettiği rahatlıktan koparıldığında ani bir bildik olandan uzaklaşma ortaya çıkar⁸. Bu ifadeler, tam tamına boşluk duygusunu anlatır. Boşluk duygusu ve varoluşsal yalıtımla en yakın ilişkili iki diğer kavram ise; anlamsızlık ve yabancılaşmadır.

Nesneleri ve insanın kendisini kendisi için tanıdık, bildik kılan şey anlamdır. İnsan ancak kendinin ve çevresindeki nesnelerin anlamına ulaştığında onlarla bir ilişkiye girebilir ve onlarla tanıdık olur. Anlam kaybının getirdiği bu yabancılaşmayı Kurt Reinhardt⁹ şöyle ifade etmektedir:

Son derece esrarengiz bir şey onun ve dünyanın bildik nesneleri arasına, onun ve arkadaşlarının arasına, onun ve “değerlerinin” arasına girer. Kendinin olarak gördüğü her şey solup gözden kaybolunca tutunabileceği hiçbir şey kalmaz. Tehdit eden şey “hiçtir” ve kendisini tek başına ve boşlukta bulur.

Tanım gereği zorunlu ve önüne geçilemez bir durum olarak görse de, Yalom yine de sormadan edemez: insan kendisini temel yalıtımdan nasıl korur? Ona göre insan kendi payına düşen yalıtımı alır ve ona cesaretle dayanır. Yalom’un önerdiği

² T. Zeldin. İnsanlığın Mahrem Tarihi. Ayrıntı Yayınları. 1998. S.67

³ a.g.y. s. 68

⁴ O. Kernberg. Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm. Metis Yayınları. 1999. S.192

⁵ I. Yalom. Existential Psychotherapy. Basic Books. 1980. S.355

⁶ E. Fromm. The art of loving. New York: Bantam Books. 1956. S.7

⁷ a.g.y. s. 7

⁸ I. Yalom. Existential Psychotherapy. Basic Books. 1980. S.358

⁹ K. Reinhardt. The Existential Revolt. New York: Frederick Ungar. 1957. S. 235

ikinci çözüm yolu ise ilişkidir. İlişki bu boşluk duygusunu, temel yalıtımı çözmez ama yatıştırır.

Psikoloji ekollerinde, işte tam burada, Yalom'un da itiraf ettiği bir tıkanıklık yaşanmaktadır. İnsan varoluşsal yalıtım ve yalnızlığa mahkum mudur? İnsan öznel boşluk duygusundan kurtulamaz mı?

Bu makalede yapmaya çalışacağım şey, bu soruların cevabını aramak olacaktır. Soruların cevabını aramada kendime Risale-i Nur'u bir referans kitaplar olarak alıp, bu soruların cevaplarının izlerini Risale-i Nur'da takip etmeye çalışacağım.

Öznel boşluk yaşantısı Said Nursi'nin aşına olduğu bir duygudur. Altıncı Mektup'ta¹⁰ bunun iyi bir örneği vardır. Said Nursi kendini iç içe geçmiş birkaç gurbet içinde hisseder. Akriba, arkadaş ve dostlarından ayrılığın gurbeti, doğduğu yerlerden ayrı kılmanın gurbeti, varlıkların onu terkedip gitmelerinden oluşan gurbet, gecenin karanlığında her varlığın gizlenmesi ile onlardan kopuşun gurbeti ve en sonunda da her varlıktan kendi ölümü ile ayrılışın gurbeti. Kanaatimce gurbet yabancılığı, bir yere ait olamamayı çok iyi anlatan bir kelimedir. Bir yere ait olamamak ise oradaki varlıklarla bir kopukluğu dile getirir.

Said Nursi öznel boşluk yaşantısını bizzat yaşadığı gibi kimi iman ve küfür bakış açılarını karşılaştırırken de oldukça sık kullanır. "*Şu mevcudat sahifelerini manasız ve karmakarışık tasavvur ettiğinden*"¹¹ şeklindeki ifadelerle Risale-i Nur'un bir çok yerinde karşılaşılır.

Said Nursi'nin "öznel boşluk yaşantısına" getirdiği çözüm önerilerini, ilerde yapmaya çalışacağım ikinci ve üçüncü insan tiplemesine bırakıyor ve bu noktada şunu sormamız gerektiğini düşünüyorum: öznel boşluk yaşantısı ile insan neyi kaybetmektedir? Eğer öznel boşluk yaşantısı, insanın içinde açılmış bir boşluğu anlatıyorsa, insanın içinde yok olan, içinden kaybolan, eriyip giden bir şey olmalıdır. Bunun önemli bir ip ucunu Kernberg, psikiyatride en iyi boşluk tanımlaması yaparak vermiştir: "öznel boşluk yaşantısında kişinin hem içinde oluşan kendilik temsili, hem de nesnelere kişinin içinde oluşmuş olan temsilleri sanki tümüyle yitirilmiştir".¹² Kernberg'in bu tanımlaması mükemmel bir tanımlamadır. İnsanın içinde kendilik temsili ve nesne temsilleri nedir? Bu sorunun cevabı üzerine çalışmamız boşluk duygusunun iyice anlaşılmasına önemli bir katkıda bulunacaktır.

¹⁰ Said Nursi. Mektubat. Sözler yayınevi. 1977. S. 22

¹¹ A.g.y. S. 592

¹² O. Kernberg. Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm. Metis Yayınları. 1999. S.192

İNSANIN HEM KENDİNİ HEM DE KAINATI İÇİNE ALMASI (INTERNALIZATION): KENDİLİK VE NESNE TEMSİLLERİ OLUŞUMU

İnsan hayatına bir "tabula rasa" olarak başlamaz¹³. Bebek dünyaya gönderildiğinde bir çok duygu ile donatılmıştır. Yine başkaları ile ilişki kurmaya yarayacak şekilde, özellikle yüzde olmak üzere, gelişmiş bir kas ve motor sisteme sahiptir.¹⁴ Bebek bir çok duygu ile donatılmasına rağmen, bir çok açıdan da gelişmeye muhtaçtır. Risale-i Nur'da insanla hayvanın dünyaya gönderiliş tarzında ciddi bir farklılık vurgulanır: "*hayvan dünyaya geldiği vakit âdetâ başka bir âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir*"¹⁵ İnsan ise dünyaya geldiğinde "*herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaati farkeder*"¹⁶ Said Nursi bunun hikmetini "*insanın vazife-i fitriyesi; taallümle tekemmüldür, dua ile ubudiyettir.*" şeklinde açıklar.

Böylelikle insan hayata "farklılaşmamış ve ayrışmamış" bir durumda başlar.¹⁷ Bu farklılaşmamış varlığımızın en önemli özelliği "benlik" in gelişmemiş olmasıdır. Özellikle altıncı aya kadar, insan bilincinin "ben" in farkında olamaması "öteki" nin de farkına varamamasına yol açar.

Kendi varlığını bilinçli bir şekilde fark edemeyen insan, kendisi ile kendisi dışındaki varlıkları oluşturan "öteki" arasında bir ayırım yapamaz. Ben ve öteki arasında ayırım yapamama, bebeğin pasif bir konumda olduğunu göstermez. Bebek çeşitli uyaranları algılar ve onlara cevap verebilir. Uyaranlar, ben ve öteki arasında ayırım yapılmadan daha ziyade biz duygusu çerçevesinde algılanır ve cevaplanır.

Bebek, ben ve öteki arasında bir ayırım olmaksızın, anne ile oluşturulan "biz" sistemi içinde yaşar. Bu mutlak aciz yaratılan bebek için oldukça güven verici bir duygudur. Bebek kendini okyanusun içinde bir damla gibi hisseder(ocean feeling). Bebek kendini ve kendisi dışındaki, özellikle anne olmak üzere, her varlığı birbirinden tam olarak ayrışmamış, tek bir sistemin içinde birbiriyle sıkı sıkıya bağlanmış varlıklar olarak algılar.¹⁸ Bu sıkı sıkıya bağlanmışlık daha çok biyolojik bir bağlılıktır.

¹³ V. F. Guidano. The Self in Process. The Guilford Press. 1991. S. 17

¹⁴ a.g.y. s.18

¹⁵ Said Nursi. Sözler. Sözler Yayınevi. 1979. S. 293

¹⁶ Said Nursi. Sözler. Sözler Yayınevi. 1979. s.293

¹⁷ N. G. Hamilton. Self and Others: Object Relations Theory in Practice. Jason Aranson Inc. 1988. S. 36

¹⁸ A.g.y. 38

İki yaş civarında gelişmeye başlayan ayrışma döneminde bebek bilincin gelişmesi sayesinde kendinin daha çok farkına varır. Böylelikle, bebek için dünya artık ikiye bölünmeye başlar.

Uç vermeye başlayan bilinç ile o bilince sahip olan insanın ilk karşılaştığı şey "kendi" sidir. Gelişen "ben"liği ile yavaş yavaş adeta kendinin dışına çıkar, kendini farkeder. Kendini farketmeye başladıkça kendi dışındaki "ötekinin" de daha çok farkına varır. Dünya artık "kendisi" ve "öteki" diye ikiye ayrılmıştır.

Bebeğin bilincinin gelişimi ile birlikte çok önemli bir mekanizma devreye sokulur: içselleştirme (internalization) ve "kendi"lik ve nesne temsilleri (representation) oluşturma. Bebek, öteki ile, özellikle de anne ile, sayısız kere etkileşim yaşar. Bilinç, bu etkileşimi yaşayan bebeğin kendini, ötekini ve bu etkileşimde yaşadığı duyguyu "içe yansıtır" (introjection).¹⁹ Çocuk, yaklaşık iki buçuk yaşına geldiğinde, bu sefer kendi işlevi, etkileşim halindeki ötekinin işlevi ve bu etkileşimde yaşadığı duyguları kendi içine katılır. Bu dönem "özdeşleşme" (identification) dönemidir. Çocuğun içine kattığı şey kendi imgesi, ötekinin imgesi, kendinin işlevi ve ötekinin işlevidir.²⁰ "Dünya çocuğun iç dünyasına yerleştikçe, çocuğun iç dünyası da dünyanın içine yerleşmeye başlar"²¹

Büluğ çağına gelen bir insan, içselleştirme açısından gelişimini tamamlamıştır: Hayatlı olarak yaratılan insan hayatının üzerine bir de bilinç eklenmiştir. "Hayat, herşeyin başıdır ve esasıdır"²² "Hayat vücudun nurudur". Bir nesnede hayat yoksa, o nesne tek başınadır. "Gariptir, yalnızdır"²³ Hayatı olmayan bir nesnenin-örneğin bir taşın- başka nesnelere bir ilişkisi yoktur. Bir cisme hayat girdiğinde onu diğer nesnelere ilişkiye sokar. Bir kuş, bir arı, bir ağac hayatlı olmakla, kendini ilişkiler ağı içinde bulur. Ancak bu ilişkinin farkında değildir. Bilinçle hayat "ziya" lanır.²⁴ Hayatlı varlık bilinçle kendinin ve diğer varlıkların (öteki) farkına varır. "hayatın ziyası olan şuur ile, akıl ile bir insan kendi hanesindeki odalarda gezdiği gibi"²⁵ cümlesi ile insanın kendini adeta kendi içine katabilmesi anlatılır. İnsan kendini bilinç ve akıl ile farkeder. Kendi hanesinin-tüm varlığının çeşitli şubelerini farkeder ve ruhu, vicdanı, bedeni, aklı, çeşit çeşit duyguları, duyuvarları insan için bildik ve tanıdık olur. Kendini kavramlaştırır. Kendi ile ilgili sonuçlara, değerlere ulaşır. Bilinç ve akıl ile insan için bir "kendi"si vardır. Kendi" ni içine alır ve tutar. Ruhunun aynasında "kendi"sinin temessülü oluşarak kendi ruhunda kendinin temsili oluşur. İnsanın mükemmel yaratılmışlığı burada kalmaz. "o zihayat kendi aklı ile ayalim-i ulviyede ve ruhiyede ve cismaniyede ge-

¹⁹ O. Kernberg, Object relations theory and clinical psychoanalysis. London: Aranson. 1995. S.29

²⁰ A.g.y. s.38

²¹ D.M. Orange, G.E. Atwood, R.D. Stolorow. Aktaran: Cahit Ardalı ve Yavuz Erten. Psikaanalizden Dinamik Psikoterapilere. Alfa. 1999. S.88

²² Said Nursi. Sözler. Sözler Yayınevi. 1977. s.475

²³ A.g.y. s.475

²⁴ A.g.y. s.475

²⁵ Said Nursi. Sözler.Sözler Yayınevi. 1977. S. 475.

zer"²⁶. Bu seferde dış dünyadaki nesnelere, alemlemlerle ilgilenir. İlgilenmekten öte "o âlemler dahi o zîşuurun mir'at-ı ruhuna misafir olup, irtisam ve temessül ile"²⁷ gelirler. Bilinç ve akıl ilişkisi kurduğu nesnelere ruhunun aynasına taşır. Nesnelere ruhun aynasında temessül eder ve nesnelere temsilleri oluşur.

Böylelikle "cüz'iyetin içinde bir külli", "küçüklüğün içinde bir alem"²⁸ olan ve herşeyin içine kattığı bir insan inşa edilir. "Bir insanın ruhu tüm evrene değer"²⁹ Amaç insana "bütün esmayı ihsas etmek" ve Cenab-ı Hakkın "bütün enva-ı ih-sanatını tattırmak"dır. İnsana önce hayat sonra da bilinç verilerek "camiiyyet" kazandırılır. İnsan, "Camiiyet-i tamme ile bütün Esmâ-i İlahiyyeyi anlar ve zevke-der."³⁰

Bu haliyle insan tüm kainatla, kainatın hem mülk tarafı hem de melekut tarafı ile ilişki halindedir. "insan, camiiyetiyle kainatın küçük bir fihristesi ve bir misali-musağğarası hükmünde olup, umum esmanın nakışlarını gösteriyor" dur.³¹

Her varlığın ve kendi ruhunun aynasında temsili oluşmasıyla insan ehadiyetin tecellisine ve zeminin halifelğine hazırlanmaktadır. Ehadiyetin tecellisi, herşeyde tecelli eden yaratıcının sonsuz isimlerinin aynı zamanda tek bir şeyde tecellisi ise; insanın ruhunun aynasında temessül ederek temsilleri oluşan nesnelere vazifelerini de içine katmış olmaktadır³². Kurulu olan kainat, insana verilen bilinçle insanın içinde de kurulur. Çünkü insan zeminin halifesidir.³³ Her varlığın yaptığı tesbihatı, ibadetleri insanın temsil etmesi birincil olarak içsel düzeyde gerçekleşir. İnsan diğer varlıkların ibadetini ve tesbihatını temsil edebilmesi için öteki varlığı tanımalı, onların farkına varmalı ve burda da kalmayıp iç dünyasına katmalıdır. Dışardaki kainatın insanın içinde de kurulabilmesi için, insana ilişkide bulunduğu her nesnenin temsilini içine alabilme özelliğini verilmiştir.

ÖTEKİNDEN KOPMA VE YİNE YALNIZLIK

Bilüğ çağına kadar bilincin iyice gelişmesiyle insan giderek "kendi"nin farkına varır. "Kendi"nin farkına vardıkça da "öteki"nden iyice ayrışır. "*Bilinç, varlığın, varlıkların ayrı oluşunu ifade eden bir yönüdür*"³⁴ Bebeklikte hissedilen "okyanus duygusu" kaybolur. Adeta okyanus milyarlarca damlaya ayrılır. "*Çocuk o dünyadan çıktığı ölçüde yalnızlığının, diğerlerinden ayrı bir varlık olduğunun farkına varır. İnsanın kendi bireysel varoluşuna oranla son derece güçlü olan ve*

²⁶ A.g.y. s.475

²⁷ A.g.y. s.475

²⁸ A.g.y. s. 305

²⁹ M. D. Unamuno. Yaşamın Trajik Duygusu. İnkılap Kitabevi. 1986. S.

³⁰ Said Nursi. Lemalar. Sözler yayınevi. 1976. S. 334.

³¹ A.g.y. s. 335

³² S. Nursi. Sözler. Sözler Yayınevi. 1977 S. 475

³³ A. g. y. S. 93

³⁴ J. Kovel. Tarih ve Tin: Özgürleşme Felsefesi Üzerine Bir İnceleme. Ayrıntı Yayınları. 1991. S. 95

çoğu kez tehdit edici ve tehlikeli olan dünyadan ayrılışı güçsüzlük ve anksiyete duygusu uyandırır."³⁵ Bilinci olmayan bir varlık için ayrılık yoktur. Bir taş ya da bir ağaç kendini algılayamadığı için öteki ile bir ayrışma yaşayamaz. Lakin nasıl bilinç ile her varlık bir ferdiyet kazanıyorsa, yine aynı bilinç "Ayrılmış olan şeyleri yeniden yakalar. Varlıkları belli bir uzaklıktan bağlantıya sokar". Bilinç ve akıl her şeyin her şeyle ilgisini, ilişkisini kurmak ister. "Kainatın böyle birbirine girift olan envaları mecmu kainatı öyle bir küll hükmüne getirir"³⁶ ki; insan kendi ve öteki ile bir anlam bağı çerçevesinde yeniden birleşmek ve tüm kainat sisteminin bir parçası olduğunu yaşamak ister. Dünya ile tutarlı bir ilişki kişinin kimliği için ilk ve son şarttır³⁷. İnsan içten içe hep o kaybettiği okyanus duygusunu arar. Hem kendi ile ilişki kurmak ister, hem de okyanustan kopan tüm diğer nesnelere. Ancak bu sefer ki yaşanacak okyanusa ait olma durumu biyolojik olarak bir okyanusa ait olma değil, anlam bağı çerçevesinde bir ait olma durumudur.

Kernberg ve başka psikiyatristler insanın içinin, kainattaki nesne temsilleri ile ve kendilik temsili ile dolduğunu söylemekten öte gidememektedirler. Risale-i Nur'un temel vurgularından biri olan iman - dalalet şeklindeki iki temel bakış açısı insanın ruhunun aynasında oluşmuş olan nesne temsillerinin yapısını ve içeriğini nasıl belirler? Meleklerle iman ile kendilik ve nesne temsilleri arasında nasıl bir bağlantı vardır? İman-dalalet bakış açıları ile boşluk duygusunun bağlantısı nedir? Bundan sonra bu soruların cevabı üzerinde odaklanacağım. Bunu yaparken izlemek istediğim yöntem şu olacak: Öncelikle Risale-i Nur'daki temessül çeşitlerini aktaracağım. Her temessül biçiminden sonra da üç ayrı insanın aynı ağacı gözlediklerini varsayarak: aynı ağacın üç insanda nasıl farklı temsiline oluştuğuna geçeceğim.

BİR AĞAÇ, ÜÇ İNSAN, ÜÇ FARKLI TEMESSÜL BİÇİMİ

Said Nursi temessülü 3 kısıma ayırmaktadır.^{38 39} *Üç farklı temessülden birincisinin dalalet bakış açısıyla örneğin bir ağacın, kişide nasıl temessül edip temsiline oluştuğunu; ikinci temessül biçiminin imani bakış açısıyla aynı ağacın nasıl temessül edip temsiline oluştuğunu, üçüncü temessül biçiminde ise imani bakış açısındaki bir derinleşme ile meleklere iman boyutunun katılmasıyla, aynı ağacın temsiline nasıl değişikliğe uğradığını anlamada iyi bir analogi olarak görünmektedir.*

Birinci temessül biçimi: Kesif, maddî şeylerin akisleridir. Bir ağacın bir aynadaki, sudaki veya parlak yüzeylerdeki aksı buna örnektir. Said Nursi bu aksi "hem gayrdır, ayn değil. Hem mevattır, ölüdür. Hüviyet-i suriyesinden başka hiçbir

³⁵ E. Fromm, *Escape From Freedom*. Holt, Rinehart & Winston, 1941, s.29

³⁶ S. Nursi, *Lem'alar*. Sözler Yayınevi. 1976. S. 301

³⁷ V. F. Guldano, *The Self in Process*. The Guilford Press. S. 15

³⁸ Said Nursi, *Sözler*. Sözler yayınevi. 1977. S. 178

³⁹ Said Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*. Sözler Yayınevi. 1980. S. 113

hasiyete mâlik değil” şeklinde niteler. Burada aksin, yansımanın nesnenin kendisinin hem gayrı olduğunu, aynı olmadığını hem de ölü olduğunu vurgulamak istiyorum. Bir ağacın parlak bir şey içinde temessül ederek oluşan temsili ile ağacın kendisi kesinlikle aynı değildir. Ondandır tümüyle farklıdır. Ağacın görüntüsü ölüdür. İkisinin tek ortak özelliği görünürdeki kimi özelliklerdir.

Bu temessül biçimi tam tamına dalalet bakış açısıyla kendine ve ağaca bakan bir insanda , ağacın insanın ruhunun aynasında temessül ederek oluşmuş ağaç temsili nasıl olduğunu açıklayabilir. Dalalet bakış açısıyla oluşan bu temsil aynadaki temsil gibi cansızdır, ölüdür. Oluşan ağaç temsili ile dışardaki ağaç arasında görünürdeki benzerlik dışında hiç bir bağıntı yoktur. Bu bakış açısına sahip olan insanın ruhundaki ağaç görüntüsü ölüdür.

Birinci insan:

Beni ben olarak görür. “Ben kendime malik”im der.⁴⁰ Kendine, kendince bir anlam verir. Kendine ve kendi dışındaki herşeye arzularına göre bir anlam biçer. Yaratılmışlık gerçeğini inkâr eder. “Ben” kendi adına işlev gören, tek vazifesi be-densel arzu ve istekleri yerine getirmek için uğraşmak olan bir nesnedir. Böyle bir “ben” Yaratıcı ile bir bağlantı kurmaz, kurmak da istemez. “Ben”, kendinin var edilmişliğini kabul etmek istemez. Varlığını kendinden bilir. Kendinde bir kuvvet vehmeder. Kendi varlığını, kendi gerçekleştirmek ister. Bundan narsistik bir haz alır. Varlığını kendine, sebep-sonuç ilişkilerine atfeder.

Gerçekte bu “kendi”si değildir. Gerçek olan, insanın “kendi” sinin Yaratıcının eseri ve sanatı olmasıdır. Bu şekildeki bir kabullenme ile ruhun aynasında temsili oluşturulan insanın “kendi”sinin gerçek haldeki “kendi”siyle hiç bir ilgisi yoktur. Ağacın aynadaki görüntüsü gibi. Benlikte var gibi görünen her ne varsa Yaratıcı tarafından ona verilmişken beni ben olarak algılayan bir benlik gerçek “kendi”liğinden kopar.

Kişinin kendini böyle algılaması sonucunda, kendi ruhunun aynasındaki temsili de hayatsız ölü bir görüntü, ölü bir temsil halini alır. Kişinin ruhunun aynasında temessül eden kendisi ile gerçek kendisi arasında hiçbir ilişki ve gerçeklik bağıntısı olmaz.

Benini ben olarak gören kişi ağacı da yalnızca bir ağaç olarak görür. Çünkü “Kendime mâlikim” diyen, “Herşey kendine mâliktir” demeye ve itikad etmeye mecburdur”.⁴¹ “kitapları ve manidar mektupları manasız ve âdi nakışlar tasavvur eder”⁴² , Ağacın bir anlamı yoktur. Sadece meyve veren bir nesnedir. Yaratıcı ile bir bağlantısı yoktur. Belli bir anlam çerçevesine oturtulamayan bir ağacın öteki varlıklar ile de bir bağlantısı kurulamaz. Nesnelere kopuk ve bağımsızdır. Birbirleriyle

⁴⁰ S.Nursi. Sözlür. Sözlür Yayınevi. 1977 s. 504

⁴¹ S.Nursi. Sözlür. Sözlür Yayınevi. 1977 S. 504

⁴² A.g.y. s. 633.

anlamsal bir ilişkileri yoktur. Ben bu şekilde algılandığı için öteki de böyle algılanır.

Şimdi bu insanın şuur ve akli hem kendi varlığını (self), hem de diğer varlıkları (öteki) kendi ruhunun aynasına getirecek ve orada, her ikisi de ruhun aynasında temessül ederek temsilleri, görüntüleri oluşacaktır. Ağaç bu kişinin nazarında, bir anlamı olmayan, vazifesi kendine bakan, kainattaki diğer nesnelere kopuk, anlam taşımayan bir nesnedir. Burada ağacın bu kişide oluşan yansıması, oluşan temsili ağacın gerçek haldeki gerçekliği ile tümüyle kopuk ve ondan tümüyle ayrıktır. Ağacın temessülü, ruhun aynasındaki yansıması, ruhun aynasında kazandığı biçim-form cansızdır, hayatsızdır. Bu haliyle temessül etmiş olan ağaç, kişinin ruhuna bir anlam taşıyamadığı için, kişinin ruhu ağaç ile iletişim kuramaz. Gerçekte ise ağaç, anlamlı ve vazifesi olan bir varlıktır ve bu yönüyle de hayattır. Ağacın kendisi ile ruhun aynasındaki temessülü arasındaki tek ilgi görüntüdeki benzerliktir. Böyle bir ağaç tasavvuru ile ruhta temessül kazanan bir ağaç ruhu besleyemez, ruha gıda olamaz. Çünkü kişi ağacın yaratılmışlık haline ulaşmamıştır. Bilinç ve akıl vasıtasıyla bu kişinin ruhunun aynasında temessül edilen ağaç aslında dış dünyadaki ağacın kendisi değildir. Ağaç, ağacın gerçekteki haliyle ilgisi olmayacak şekilde temessül etmiştir.

Ağacın kendisi ile bu kişinin ruhunun aynasında oluşan görüntüsünün tümüyle farklı olması, kişinin ağacın gerçekliğine ulaşamaması durumu, kişide yabancılaşma duygusu uyandırır. Bu kişi ağaca yabancıdır. Ağaçla tanışıklığı yoktur. İçselleştirdiği ağaç Yaratıcının yarattığı şekildeki ağaç değildir. İçselleştirdiği ağaç kendi benliğinin rengine bürüdüğü anlamsızlığa bürünmüş olan ağaçtır. Dolayısı ile bu kişi ağaçla hiç tanışmamıştır. Ağaçla örneklediğim tüm öteki ile yabancıdır. Ben ve öteki iki ayrı varlıktır. Biri diğerini tanımaz, bilmez. Bu ötekine yabancılaşma duygusu başka bir söylemle ötekiyle tanışık olamama, ciddi ciddi bir korku ve endişe kaynağı olur. Tanışık olunmayan öteki insanı korkutur, ürkütür, dehşet verir. Her an bir tehlike beklentisi içine koyar insanı.

Kişinin içselleştirdiği kendi varlığı ile kendisi yabancılaşır. Çünkü içselleştirilen, ruhun aynasında içe yansıtılan kendilik Yaratıcı tarafından şekillenen gerçek kendilik değildir. İnsanın en yakını kendisi olması beklenirken, kendine en büyük yabancı kendisi olur. Bu önemli bir acı kaynağıdır. Ben kendini anlamsız görünce içine aldığı, yansıttığı kendisi de anlamsızlaşır. İnsanın kendine karşı olan bu yabancılaşma yükünün üzerine bir de ötekinin yabancılaşma biner. İçselleştirilen öteki de cansız, hayatsız ve anlamsız bir hal alır.

Bu kişi sınırsız varlık içinde yaşıyor olsa da içselleştirdiği ve ruhunda biriken nesne temsilleri hayatsız, ruhsuz, sanki ölü nesnelere. Böyle olunca, ruhun aynasında oluşan nesne temsilleri arasında da bir ilişki bulunamaz. Nesnelere bir anlam bütünlüğünden yoksundur. Nesnelere arası bu ilişkisizlik ruha acı verir. Ayrıca her an bir nesne kaybı vardır. Kuruyup giden bir ağaç bu kişinin ruhunun aynasındaki temsili, ruha acı ve ızdırap verir. Kuruyan ağaç yok olup gitmiştir. Ağaç

yok olup gittiği gibi temsili de yok olup gider. Bu bakış açısında, ağaç zaten anlamsız algılandığı için veya yaratılmışlık halindeki gerçekliğe uygun düşen bir anlama ulaşamadığı için (buna vehmi anlam da diyebiliriz) kuruyan bir ağaçla birlikte rol temsili (ağacın kişinin ruhunda temessül etmesi gereken anlam) de kişinin ruhundan kaybolur.

Bu bakış açısı, kişinin içini boşaltır, dünyasını tam bir yalnızlık ve boşluk içine koyar. Çünkü hem içselleştirdiği kendisi hem de dış dünyadaki nesnelere içsel temsilleri, kendiliği ve nesnelere ile görüntüde bir benzerlik dışında ortak bir nokta taşımazlar. Başka bir söylemle, dıştaki nesnelere içsel temsilleri nesnenin kendisi ile hiçbir bağ taşımadığı için kişi bir nevi *nesnesizlik* durumu yaşar. Kişinin içinde dıştaki nesnelere bağıntılı hiçbir nesne yoktur. Nesnesizlik demek *varoluşsal boşluk* demektir. Ruhun aynasındaki nesne temsillerinin hayatsız, ruhsuz, anlamsız olması ruhun beslenmemesi anlamına gelir. Beslenmeyen ruh, sürekli bir varoluşsal boşluk duygusu yaşar. Böyle bir insanın ruhu sürekli sıkıntı halindedir. Bu "kronik anlamsızlık", kişinin kendisini içinde sanki hiç bir şey yokmuş gibi algılamasına sebep olur. Ruh sıkıntı içindedir. Çünkü kendi aynasında oluşan temsiller hayatsız, anlamsız ve ölüdür. *Kişinin içi ölü nesnelere* doludur. Kişinin *içindeki kendisi ölüdür, hayatsızdır*. Bir kadının rahminde ölü olarak duran bir bebek gibidir bu. Rahminde ölü bir bebek taşıyan annenin yaşadığı ruhsal sıkıntıya benzer şekilde; kendi içinde, kendini ve ötekini ölü halde taşıyan insan da tam bir acı içindedir.

Varlığını kendinden bilen, yaratılmışlığını inkâr eden bu insan öteki ileyle bağlantısı kopuktur, ondan tümüyle ayrıktır. "Ben"i ötekine bağlayan herhangi bir bağ yoktur. Kendiliğine yabancı olan "Ben" ötekine de yabancıdır. "Ben" ve "Öteki" ilgisiz iki varlıktır.

İkinci temessül biçimi: Said Nursinin temessül sınıflandırmasındaki ikinci temsil biçimi "maddî nuraninin akisleridir."⁴³ Said Nursi buna örnek olarak güneşin parlak nesnelere yansımaları örnek gösterir. Burada, aynadaki güneşin yansımaları ile dışardaki güneşin tümüyle aynı olmadığı ancak ondan tümüyle de farklı olmadığına gönderme yapılır. Aynada yansımış güneşin, gerçek haldeki güneşin mahiyetini tutmadığını söyleyen Said Nursi ancak çoğu özelliklerine sahip olduğunu ve onun gibi hayatlı sayıldığını da vurgular. Güneşin aynadaki aksinde güneşin özelliklerinden olan ışık ve ışığın yedi rengi bulunur. Yine aynada temessül eden güneş etrafa ısı yayar. Fakat aynada güneşin bizzat kendisi bulunmaz. Özelliklerinden bazıları aynada bulunur.

Bu temessül biçimi "kendine" ve ağaca (ötekine) "iman şuuru" ile bakan insanda ağacın nasıl temessül edebileceğini anlamamıza yardımcı olan iyi bir analogidir.

İkinci insan:

⁴³ Said Nursi. Sözler. Sözler yayınevi. 1977. S. 178

"Ben" kendinin var edilmişliğini benimser. "Sâni'-i Zülcelal'in masnuuyum, mahlukuyum, rahmet ve keremine mazharım"⁴⁴ der. Kendini Yaraticının sanatı olarak görür. Varlığı kendinden değil, Yaraticıdandır. Varlığının gerekçesi: Yaraticıyı tanıma, bilme ve onun isimlerinin tecellisine ayna olarak Ona hizmet etmektir. Kendini böyle algılayan "ben"nin, "kendi"nin ruhunun aynasındaki temessülü, aynada güneşin temessülü gibidir. Ruhunun aynasındaki "kendi"ne ait yansıma, temsil kendi gerçekliğine oldukça yaklaşmıştır.

Böylesi bir benlik, ağacı ağaç olarak değil Yaraticısının mesajını taşıyan bir iletişim nesnesi olarak görür. "âfâkî malûmat nefse geldiği vakit, ene'de bir mu-saddık görür. O ulûm, nur ve hikmet olarak kalır"⁴⁵. Onun bilincinde ağaç anlamlı bir nesnedir. Yarattırılmışlık gerçeğini benimseyerek Yaraticısı ile bağ kurar. Yaraticı ile kurduğu bağ, ağacı (ötekini) da Yaraticı ile bağlantısı ve ilişkisi çerçevesinde okumasına yol açar. Ağacın Yaraticı ile ilişkilendirilmesi ağacı anlamsızlık karanlığından kurtarır. Ağaç Yaraticının eseri, sanatı, O'nun isimlerinin aynası olarak okunur. Bu okuma ağacı bütün varlıklarla ilişkili kılar. Ağacın gerçekliği, onun Yaraticının eseri, sanatı ve isimlerine ayna olmasıdır. Bu şekildeki okuma bu gerçekliğe yaklaştığı için; ağaç hayatlı, vazifeli bir nesneye dönüşür. Bu bakış açısına sahip insanın aklı ve şuuru ağaç nesnesini ruhunun aynasına taşır. Böyle algılanan ağacın ruhun aynasındaki temessülü, yansıması güneşin aynadaki yansıması gibidir. Ağacın temessülü, dışardaki ağacın kendisi de değildir, ondan farklı da değildir. Ağacın bu kişinin ruhundaki temessülü de hayatlıdır. Ona daima konuşur. Ağaç onun için, kendisi ile Yaraticısı arasında iletişimi kuran canlı bir mektuptur. Yaraticısının hangi özelliklere sahip olduğunu bildirir, Yaraticıyı tanıtır.

Dışardaki ağacın, böyle bir marifetullah bakış açısı ile, güneş gibi nuraniyet kazanması, sonuçta kişinin ruhunun aynasında oluşan ağaç temsiline de nuraniyet kazanmasına yol açar. Ruruhtaki nurani ve hayatlı ağaç, kişinin ruhunu besler.

Bu kişinin ruhunun aynasında oluşan nesne temsilleri arasında bağlantı vardır. Çünkü her nesne (bütün ötekiler), kendi Yaraticısının eseri, sanatı ve isimlerinin aynasıdır.

Burada temsili oluşan şey, ağacın kendisinin yanında ağacın anlamı, vazifesidir (rol temsilleri). Kuruyan bir ağaç bu kişinin ruhunda bir acı bırakmaz. Çünkü ağaç kurusa da ruhun aynasındaki temsili kalır ve ağacın bu temsili hayatlıdır. Çünkü ağaç tek başına ya da kendi adına var olan bir varlık değildir. Ağaç Yaraticısı tarafından O'nun adına vardır. Ağaç kuruyabilir ama yırtılmış bir mektuptaki mesajın, okuyanın belleğinden silinmeyi zorunlu kılmadığı gibi: insanın ruhundaki rol temsili-vazife temsili varlığını sürdürür. Bu durum, kişinin kendi kainatındaki nesne temsillerinin yok olmasının önüne geçer. Bu kişi için nesnelerin yok olması diye bir sorun yoktur. Yaraticı varsa her şey vardır. Yaraticı varsa her şeyin anlamı

⁴⁴ A. g. y. S. 290

⁴⁵ Said Nursi. Sözler. Sözler yayınevi. 1977. S. 504

vardır, ve her şeyin onun ruhunun aynasında temsili ve rol temsili hayatlı olarak vardır.

Bu kişinin özel kainatı, kainattaki nesnelere hayatlı temsilleri ile doludur. Bu hayatlı temsiller ruhu besler. Ruhun aynasındaki nesne temsilleri, dışardaki nesnelere kendisi de değildir onlardan farklı da değildir. Bu durum kişi de varoluşsal bir boşluğun önüne geçer. Kişinin içsel dünyası varlık temsilleri ile doludur ve bu temsiller hayatlıdır. Ruhunda, ilişki kurabileceği sayısız hayatlı nesne temsili vardır. Aynadaki ağacın üzerindeki meyvenin görüntüsü ile insan beslenemez. Ancak aynada yansımış olan güneşle bir insan aydınlanıp ısınabileceği gibi hayatlı ve anlamlı olan bu nesne temsilleri ile ruh ve kalp beslenir. Beslenen kalp ve ruh varoluşsal müzmin boşluk ve anlamsızlık duygusundan ve sıkıntısından kurtulur.

Aynı Yaratıcı tarafından yaratılmış olmak, insanı diğer varlıklarla dost, arkadaş, bildik, tanıdık kılar. İnsan kendini ve ötekini hep beraber, aynı Yaratıcı tarafından yaratılma bütünlüğü içinde tanımlar. Bilinci ile ötekini tanıma fırsatı tanınan insan için, öteki ile yaratılmışlık konusunda bir eşitlik içine girdiği gibi, öteki ile ilah kabul edilmeme, ibadet edilmeme açısından da bir eşitlik içinde kendini görür. Bu insanda sıcak, bildik bir ait olma duygusu uyandırır. Her varlık (öteki) insan için bildik nesnelere dönüşür. Bu insan, bütün nesnelere ve varlıkların birçok kez birbirlerine bağlandıkları "içinde evindeymiş gibi hissedilen" sabit bir dünyada yaşamak duygusu ile doludur. "Bütün ötekiler Yaratıcımın bana gönderdiği mesaj taşıyan mektuplardır" diye tanımlayabileceği sıcak bir ortamda yaşar.

İkinci insanın hali, rahminde canlı bir çocuğu taşıyan annenin hali gibidir. Çocuk hayatlıdır. Birinci insandaki gibi ölü değildir ve anne için bir tehlike olmaktan çıkmıştır. Kendisinden kurtulması gereken bir "yabancı" değildir. Anneye ümid vadetmekte, ruhunda çocuk bir anlam ifade etmektedir. Bir yandan da henüz dışarda, gezegende yaşayan bir insan durumunda değildir. Anne henüz çocuğuyla tam bir ilişki kuramamıştır. Anne çocuğu nisbeten tanımaktadır. Çocuk anne için bilinçli bir muhatap değildir. Hala bir şeyler eksiktir.

İkinci insan Yaratıcı ile bir bağ, ilişki kurmasına ve ağaçla olan ilişkisini bu bağlılık çerçevesinde yaşamasına rağmen ilişkinin boyutunda hala eksik olan bir şey vardır. Eksik olan nedir?

İnsan bilinçli bir varlıktır ve bilinç bilinçle ilişki kurar, bilinç bilinçle örtüşür. Bu ikinci bakış açısında insan Yaratıcısı ile bilinçli bir ilişki kurmuştur. Bu onda bir iman bilinci oluşturmuştur. İmanın getirdiği bilinçlilik hali "öteki"ni anlamsızlıktan kurtararak öteki üzerindeki Yaratıcının sanatını okuma fırsatı yakalamıştır. Mutlak şuru olan Yaratıcı ile kurulan marifetullah ilişkisiyle nesnelere okumak önemli bir sıçrama sağlamıştır. Ancak ötekinde hala eksik olan bir şey vardır.

Bilinçli bir varlık olan insan için ilişkide olduğu nesnenin de bilinçli olması ilişkiye çok önemli bir boyut katar. Bilinci ile ötekini okuyan, onu farkedenden, keşfeden insan öteki tarafından da okunmak, keşfedilmek, bilinmek ister.

Yaratıcıya imanın verdiği bilinçle ağacı (ötekini) okuyan insan için hala ağaçta eksik kalan bir şey vardır.

“**Üçüncü temessül biçimi:**” Nurani ruhların aksidir. Melek gibi alem-i melekutun [görünmeyen alemler] mevcudatı olan ruhani varlıkların aksi, ruhani varlığın kendisinin aynısıdır”⁴⁶ Yani Melekler ve diğer ruhani varlıklar bir yerde temessül edince gerçek halleriyle bulunurlar. Said Nursi aynı zamanda bu çeşit temessülde aksin hayatlı olduğunu da vurgular. Ancak aynanın kabiliyeti nisbetinde temessül tezahür ettiğinden, ruhani varlık ile temessül arasında bir farka dikkat çekerek aksin ruhun tam gerçek haldeki mahiyetini tutmadığının altını çizer.

Nurani ruhun kapsamına kimler girer? Said Nursi bu gruba melekleri, alemi melekutun diğer varlıklarını ve Hz. Peygamber (sav) i koyar. Said Nursi onun için “mahiyeti nur ve huviyeti nuraniye” tabirini kullanır.

Bu temessül biçimi, kendisine ve diğer varlıklara marifetullah ile muhatap olan bir insanın; meleklerle imanın eklenmesiyle nesnelere ruhtaki temessüllerinin nasıl farklılaşacağını açıklayabilir.

Üçüncü İnsan:

Üçüncü insan ikinci insan üzerine bir eklenmedir. İkinci insanın ağaçla ilişkisinde eksik olan ağaçta var olmayan bilinçtir. İnsan, bilinci ile ötekini (ağacı) farkeder. Onun varlığını tanır. Onunla ilişki kurar. Ötekini bilinç yolu ile içselleştirir.

Eğer varlıkların bir bilinci yok ise iki ciddi sorun belirir; **Birinci sorun** : Her varlığın görevi Yaratıcısının sonsuz isimlerine ayna olmaktır. O zaman bir insanın bilinci ile farkedilmeyen, farkedilse bile gereği gibi okunmayan bir ağaçta tecelli eden Yaratıcının sonsuz isimlerinin bu tecellisi bir gereksizlik gibi önümüzde durur. Çünkü varlıklardaki tezyinat, güzellik, nakışlar, “mütefekkir ve istihsan edicilerin ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister, vücudlarını talep eder”⁴⁷.

İkinci sorun ise insanın bilinci yolu ile farketmediği ağacın bilinçsiz olması, ağacın insanı farkedememesi, ilişkiyi tek yönlü bir boyuta indirger. İlişki, iki varlık arasında kurulan bir iletişimdir. İnsanın ağaçla tam bir ilişki kurabilmesi için ağacın da bilinci olmalı ve onun da insanı tanıyıp bilebilmesi gereklidir. Yaradılmışlık açısından ağaç ile, eşit bir konuma ve dost ve arkadaşça bir tanışıklığa ulaşan insan öteki ile kurduğu diyalogta öteki tarafından da bilinçli olarak bilinmek, farkedilmek ister.

Hiçbir insan tarafından farkedilmeyen, farkedilse bile birinci insan türü bir tutumla karşılaşan bir ağacın üzerinde görünen sanat, güzellik, intizam, mükemmellik, ilim, kudret, amaçlılık, kastilik, özen gösterilme gibi bir takım özellikler anlamsızlaşır. Bu sayılan unsurlar, bilinç tarafından farkedilmeyecek ve

⁴⁶ Said Nursi. Sözlür. Sözlür yayınevi. 1977. S. 178

⁴⁷ Said Nursi. Sözlür. Sözlür yayınevi. 1977. s. 474

gerektiği gibi okunmayacaksa bunların ağaçta olması anlamsızdır anlamsız hale gelir. "Mahlukatın vücudları, zîşuur[şuurlu varlıklar] içindir ve zîşuuria kemalini bulur ve zîşuuria şenlenir ve zîşuuria abesiyetten[gereksizlik, anlamsızlık] kurtulur"⁴⁸ . . . " . . . Mevcudat-ı hariciyenin [görünen varlıklar] herbiri, sureten camid, şuursuz" dur.⁴⁹ Ancak ağaçta görünen bu özellikler ise kesin bir netlikle bir kasti lik ve amaçlılığın olduğunu gösterir. Ağaç son derece şuurlu bir şekilde, kasıtlı bir biçimde büyütülür, halden hale sokulur. "gayet hayatkârane ve şuurdarane vazifeleri ve tesbihatları vardır." Ağacın halden hale geçişi eğer bilinçli bir şekilde gerçekleşiyor ise ağacı (ötekini) her daim bilinci ile okuyacak, ağaçta tecelli eden isimleri bilecek, mütalaa edecek bilinçli bir varlık da olmalıdır.

İşte meleksiz bir varlık açıklamasının imkansızlığı burada belirir. Ağaç gibi bilinçsiz bir varlığın varoluşu gerekçesi bilinçli bir varlık tarafından anlaşılmaz, bilinmez ise varlık anlamsızlaşır, bir hiç hükmünde kalır. Bilinçsiz varlıkların göstermiş oldukları ubudiyet görevlerini, yaptıkları tesbihatı bilecek, ifade edecek ve melekut aleminde temsil edecek ve dergâh-ı İlahiye'ye takdim edecek olan melektir. " melaikeler bunların âlem-i melekûtta mümessilidirler, tesbihatlarını ifade ederler; bunlar dahi âlem-i mülk ve âlem-i şehadette o melaikelerin timsalleri, haneleri, meşadleri hükmündedirler"⁵⁰ Melekler de insan gibi , "şu âlem sarayının seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalaaacıları ve şu saltanat-ı rububiyetin delâllarıdır"⁵¹ Böylelikle, meleklerle birlikte tüm bilinçsiz varlıklar seyircisiz, mütalaaacısız ve yaptıkları görevlerin ilan edilmemezliği ile ortaya çıkan anlamsızlıktan kurtulur. Varlıkların görevlerini "dergâh-ı uluhiyete bilerek takdim"⁵² etme görevlerini üstlenen meleklerle her varlık bilinçli olarak ve bilerek görev yapar hale gelir.

Meleklerle birlikte "öteki" kavramımız dahi bir değişikliğe uğrar. Görünür dünyadaki her varlığın (öteki) bir meleği olması bir zorunluluktur. Melekler görünmez olan aleme ait varlıklardır ve yukarıda sunmaya çalıştığım gerekçelerle varlıkları zorunluluktur. Bir ağaç varsa melek olmalıdır. Meleksiz bir ağaç olamayacaksa; varlık tanımımız da bu noktada önemli bir değişikliğe uğrar. 29. Sözde "mevcudat, şu âlem-i şehadete [görünür aleme] münhasır değildir"⁵³ denir. Bu insanın varlık anlayışı için önemli bir sıçramadır. Devamında " vücut ona münhasır değildir" denir. Yani varlıklar âlem-i şehadette [görünür âlem] gördüğümüz varlıklar ile sınırlı değildir. İnsan için "öteki" tanımı burada oldukça genişler. "çok tabakat-ı vücut vardır ki, âlem-i şehadet onlara nisbeten münakkaş bir perdedir. Hem madem denizin balığa nisbeti gibi, ervaha muvafık olan âlem-i gayb ve âlem-

⁴⁸ Said Nursi. Lem'alar. Sözler Yayınevi. 1977 S. 59

⁴⁹ Said Nursi. Sözler. Sözler Yayınevi. 1977. S. 481

⁵⁰ A. g. y. s. 481

⁵¹ A. g. y. s. 162

⁵² A.g.y. S. 481

⁵³ A.g.y. s. 479

i mana, ervahlar ile dolu olmak iktiza eder. Hem madem bütün emirler, mana-yı melaikenin vücuduna şahadet ederler” denilerek varlık kavramının içine melekler ve diğer ruhani varlıklar da sokularak öteki kavramı oldukça genişler. Melekler de alemi gayb olan esma-i ilahiyi alem-i şahadete taşıyan, yaratılmış, kendilerinin bir etkinliği olmayan, görevli varlıklardır.

Melekler ve diğer ruhani varlıklar ile “öteki” kavramı birden genişlemekle kalmaz, görünür olan varlıklar da melekler ile bir bilinç kazanır. Melekler ile birlikte ağaç (öteki) artık başka bir anlama bürünür. Ağaç; bilinçsiz olma, vazifelerinin bilinmemesi, tanınmaması anlamsızlığından kurtulur.

Meleklerin varlığı ile birinci sorunumuz böylece çözülür. Artık bilinçli varlık olan yalnızca insan değildir. Meleket aleminde [görünmeyen alem] melekler, ruhaniler de bilinç verilen varlıklardır. Ve her varlığın meleği vardır ve bu melekler o varlığın üzerindeki esmanın tecellisini seyrederek, müşahade ederler, meleksiz düşünülünce bilinçsiz gibi görünen varlıklar adına, onların görevini temsil ederler.

Artık bilinci olmayan varlık yoktur. Her varlık meleği yoluyla bilinçlidir. Artık bilinci olmayan bir öteki yoktur. *Her “öteki” bilinçlidir.* Öteki anlamlı bir mektup olmaktan çıkar, aynı zamanda, bilinçli bir elçi olur. İkinci insanın nazarında ağaç Yaraticının bir mektubudur. Şimdi ise ağaç (öteki), bilinçli ve meleği vasıtasıyla adeta konuşan bir muhatap haline gelir. Melekler bizim ruhumuza misafir edilen, hayatlı ve bilinçli elçilerdir. Melek elçisi, elinde mektupla gelen, mektubu verip giden bir elçi değildir. Bizzat kendisi konuşan bir elçidir. Ağaç, bilinçli ve konuşan meleğin görünür alemdeki kelimeleridir. “Sâni’-i Hakîm, enva’-ı kâinatı konuşturuyor”⁵⁴ dur

Ağacın meleği ile birlikte algılanması “ben” ve “öteki” arasında yeni bir bağlantı oluşturur ve ikinci sorunumuzu da çözmeye adaydır. Her camid varlık meleksiz düşünülduğünde hayatsız ve bilinçsizdir. Bu mutlak, bir yalnızlığı doğurur. Bilinmemek tam bir yalnızlıktır. Her varlık artık yanında onu bilen ve tanıyan, onun görevlerini seyre dalan, bu görevlerin dellallığını yapan melekleri bulur. Kainatın her yanı şenlenir. Kainatı şenlendiren hayat ve bilinçdir. Hayatsız ve bilinçsiz bir kainat ölüdür. Semada asılı duran ve yalnızlıkları ile insanı ürküten yıldızlar, artık bilinçli meleklerin binekleri olur. Melekler bilinçlilikleri ile yeryüzünü bile gözler, tefekkür eder, yeryüzündeki varlıkların görevlerini müşahade eder. Kainat “*melaïke* ve ruhaniyat ve zîşuurlar ile dolu görünür”⁵⁵

Bilinci yoluyla ötekini içselleştirerek içine katabilen, ötekini farkedebilen, öteki ile ilişkisini bilinçli olarak yaşayan insan yine öteki tarafından da bilinmek, farkedilmek, içselleştirilmek ister. Bu insan için temel bir ihtiyaçtır. Çünkü insan ötekini içselleştirdiği kadar öteki ile kurduğu ilişkiyi de içselleştirir. Bilinçli bir

⁵⁴ S.Nursi. Mektubat. Sözler Yayınevi. 1979. S. 266

⁵⁵ A. g. y. s. 268

öteki ile kurulan ilişkinin içselleştirilmesi, bilinci olmayan bir öteki ile kurulan ilişkinin içselleştirilmesinden çok farklı olduğu açıktır.

İnsan, ötekini ve öteki ile ilişkisini içselleştirip içinde temsil ettiğinde, ötekini ve öteki ile olan ilişkisini bir nevi sabitler. Ötekinin melek aracılığı ile bilinçli hale gelmesi ile insan da melek tarafından algılanır, bilinir, tanınır. Böylece melek de bu yolla insanı ve ötekinin insan ile ilişkisini sabitlemiş olur. İlişki, daha ileri boyutlarda da cerayan eder. Melekler, kendilerini farkedenden üçüncü insanın bakış açısına sahip insanları sever, onun için Rabbi Rahimlerine dua eder, salavat getirir, mağfiret diler. (Kuran:33: 56; 40: 7,8,9)

Artık ağaç, insanın tek taraflı ilişki kurduğu bir varlık olmaktan çıkmıştır. O bilinçsiz görünen ağaç, kendine muhatap olan insana, meleği vasıtası ile karşılık vermektedir. Artık ilişkinin her iki yönünde de bilinçli bir iletişim vardır. İlişki, tanım gereği , olması gereken ikili bir tanımaya ulaşmış ve gerçek ilişki halini almıştır.

Ağacı hisseden, ona dokunan, dokunduğunu bilen, bildiğini bilen, dokunduğunu bilen insanın dokunuşları da ağacın bilinci olan melek ile tanınır, hissedilir. Ağaç da meleği vasıtasıyla dokunulduğunu bilir, dokunulduğunu, tefekkür edildiğini anlar ve hisseder. Hatta ağaç meleği yolu ile bundan meleklerle özgü bir memnuniyet bile duyar.

Meleği ile bilinç kazanan ağacın mahiyeti artık değişir. Meleklerle imanla ağacı melekli algılayan insanın ruhunun aynasındaki ağaç temessülü, yansıması da değişir. Risale-i Nur'da irdelenen üçüncü temessül biçiminde, melek ve ruhların temessülünün tümüyle aynı olduğunu belirtmişim. Meleği ile birlikte algılanan bir ağacın insan ruhundaki temessülü, ağaç ne ise odur. Bu temessül, ikinci bakış açısında, Yaratıcıya imanla hayat kazanırken, meleklerle iman ile buna bir boyut daha eklenerek bilinç dahi kazanır. Kişinin ruhunun aynasında temessül etmiş olan ağaç dışardaki ağacın kendisi ile tümenden aynıdır. Artık insanın içine yansıyan ağaç, Rabbinin isimlerine ayna olan, onu tesbih eden ve bu tecelli eden isimleri ve tesbihatı bilinçli varlık olmaları ile algılayan, temsil eden, ve Yaratıcının dergahına sunan meleği ile birlikte bilinçli hale gelen bir ağaçtır. Artık, dışardaki her varlık, meleği ile bilinçlidir ve içe-yansıtılmış olan her varlık da bilinçlidir. İnsanın ruhu bilinçli varlık yansımaları ile doludur. İnsan her varlık ile bilinçli ilişki kurar. Artık görünür alemdeki varlıklar da insan ile ilişki kurabilir. Sınırları içindeki her varlığı tanıyan ayrı insanı, her varlık da tanır. Her varlığın vazifesini insan temsil ederken, o varlıkların meleği de insanın temsilini temsil eder.

Ben ve öteki arasında yaratılmışlık noktasında sağlanan eşitlik ile "biz" duygusuna yaklaşıırken meleksiz öteki ile biz duygusu tam sağlanamaz. Biz duygusu, her varlıkla her iki tarafında birbirini tanıdığı, ortak bir aidiyet duygusudur ve insan için temel bir varoluşsal ihtiyaçtır⁵⁶ . İnsan bebeklikten çıktıktan sonra kaybettiği

⁵⁶ I. Yalom, Existential Psychotherapy, Basic Books, 1980, S.362

"okyanus duygusu"nu bir hayat boyu arar durur. "Biz yaratılmış varlıklar" şeklinde her varlığı bir çizgi üzerine koyabilmek için bu çizgideki her varlığın "biz" diyebilmesi gerekir. Ancak hal diliyle yaratılmışlığını ilan eden ağaç (ve cansız varlıklar), ağacın bu yaratılmışlığını bilinci ile farkedenden ve ilan eden melek ile kazandığı bilinçle artık o da bilinçli olarak "biz" demesi de mümkün hale gelir. Bir yandan, kendi bireyselliğini kaybetmeden; yaratılmışlık ve birbirini tanıma ve birbirinin görevlerini bilme, hatta temsil etme durumuyla ben ve öteki arasında sağlanan bu ilişki ile insan "biz" duygusuna ulaşır.

Anne karnındaki çocuk benzetmesine dönersek: çocuk doğmuştur. Anne ve çocuk karşılıklı konuşmakta, birbirine muhatap olmakta, birbirlerini tanımaktadır. Anne de çocuk da birbirlerine cevap vermektedirler, yani karşılıklı tam bir iletişim kurabilmektedirler.

Meleklerle birlikte artık kainattaki her varlık (öteki) insan için yalnızca arkadaş değil, karşılıklı birbirini tanıyan bilinçli iki varlık arasında kurulan arkadaşlıktır. Artık kainattaki varlıklarla tek taraflı bir ünsiyet, tanışıklık değil, her iki tarafın da birbirini tanıdığı bir ünsiyete ulaşılmıştır. Yaratıcısız bir bakışla oluşan ben ve öteki arasında "yarılma" (splitting) marifetullahla tek taraflı bir bağlanma sağlar. Meleklerle imanla ben ve öteki arasındaki yarılma tümüyle giderilir, ilişkinin diğer ayağı olan öteki de ilişkinin içine katılır. "Uhud bir dağdır, biz onu severiz, o da bizi seyer." derken Hz. Muhammed (a.s.m.) bu ikili ilişkiye dikkat çeker.

Aynı zamanda kainat her varlığın (öteki) sürekli yenilenme, bir halden bir hale geçme, kaybolma, kaybolanın yerine yeni bir varlığın alınmasına sahne olur. Kuruyup giden bir ağaca marifetullah ve meleklerle imanla muhatap olmuş üçüncü insan için, ağacın kuruması ruha acı vermez. Ağacın yaprakları dökülür, kurur, hatta çürüyebilir. Lakin ağacın meleği varlığını sürdürür, kurumaz, çürümez. Ağacın meleğinin insan ruhundaki temessülü, ağaç kurusa ve çürüse de varlığını devam ettirebilir. Ağacın tesbihatını hala temsil eder.(devam ettirebilir???) Temsil ettiği tesbihatla insan ruhuna hala nur ve gıda olabilir. Ağaç kurusa da ağacın vazifesinin temsilleri ruhta kalmaya devam eder. Zaten insan için ağacın vazifesi de budur.

Varlıklar halden hale geçse de, akıp gitse de onlarda tecelli eden isimleri, vazifeleri, tesbihatı melekler ellerinde tutar. Böylece insan hiç bir şeyin yokluğa gitmediğini farkedebilir.

Meleklerle insanların yoldaşlığı ölümlerle de devam eder. Ölüm, insanın tek başına yaptığı bir yalnızlık yolculuğu değil, tanıdık bir arkadaş olan meleklerin yoldaşlık ettiği bir yolculuğa bürünür. İnsanın ruhunun cesedini terkettiği anda yaptığı tesbihatın temsilcisi olan ölüm meleği Azrail korku aracı olmaktan çıkar, yolculuğunu paylaştığı bir dost olur ⁵⁷.